

Vlatka VUKELIĆ

LOKALITET „RIMSKA PIVNICA“ U SISKU

Primjer istraživanja antičke monumentalne građevine javne namijene u drugoj polovici 19. stoljeća

UDK 904:711.4>(497.5 Sisak)“652“

Stručni rad

Primljeno: 12.02.2011.

Odobreno: 30.03.2011.

Vlatka Vukelić
Sveučilište u Zagrebu
Hrvatski studiji
Borongajska 83 d
HR - 10000 Zagreb

Prvna stručnija arheološka istraživanja na sisačkom području provode ugledni hrvatski znanstvenici, pojedinci iz ne-
tom osnovanih stručnih i znanstvenih društava. Osim njih, brigu o sisačkoj antičkoj baštini vode i najučćeniji ljudi
svoga doba, lokalni župnici i drugi povjerenici Prvostolnog kaptola zagrebačkog. Druga polovica 19. stoljeća u Sisku
obiluje izgradnjom na zemljištu Prvostolnog kaptola, kada nailazimo i na prve podatke vezane uz arheološka istraživanja
na lokalitetu „Rimska pivnica.“ Njih je proveo sisački župnik u suradnji s mnogim hrvatskim znanstvenicima koji su monu-
mentalnoj građevini otkrivenoj na lokalitetu pokušali odrediti namijenu, dok je naš cilj potvrditi njenu namijenu i ubicirati
je na terenu suvremenog Siska.

Ključne riječi: Siscija, Sisak, druga polovica 19. st., arheološka istraživanja, lokalitet „Rimska pivnica

UVOD

Nakon burnih godina vezanih uz „proljeća naroda“ u Europi, Hrvatskog nacionalnog preporoda i svih posljedica proizašlih iz toga, druga polovica 19. stoljeća početak je konkretnijih arheoloških istraživanja na sisačkom području.

Ovo razdoblje i poglavito 1853. godina znakovita je za sisačku, i hrvatsku arheologiju općenito, iz razloga što je tada izdana Jelačićeva „Otvorena zapovijed u svrhu unapređenja narodnog duševnog razvitka Mihovilju Sabljaru,¹ c. Kraljevskom majoru u miru“, da putuje po Hrvatskoj sakupljajući starine. U tu svrhu ban Jelačić

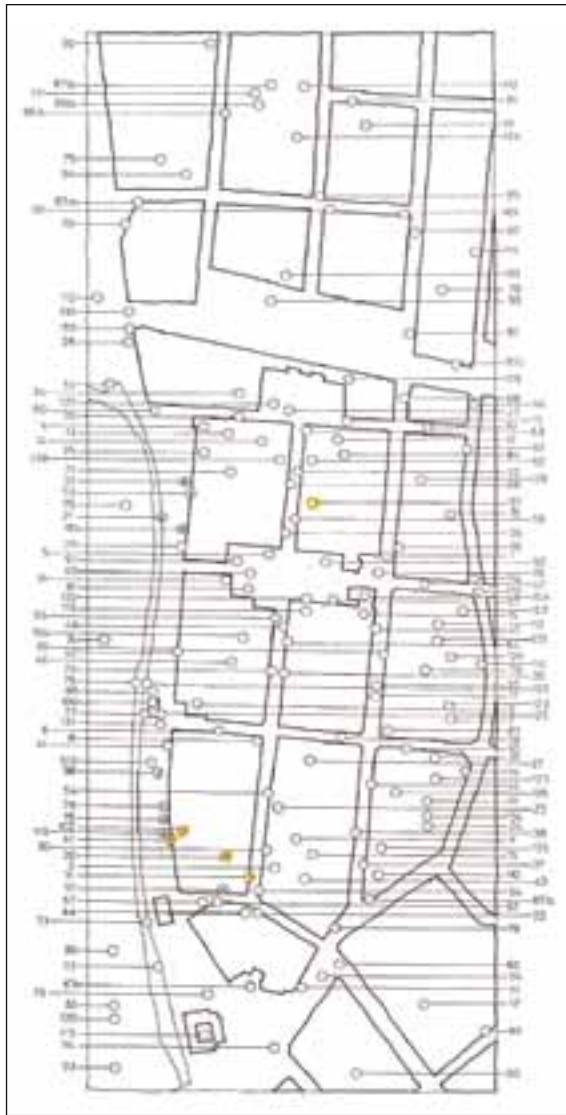
pozvao je sve civilne i vojne oblasti u Hrvatskoj, Dalmaciji i Hrvatskoj granici, sve zborove, društva i načelnike da Sabljaru daju svu moguću zakonitu pomoć i da ga u „izvršenju njegove zadaće svojski podupru.“ Uz ovu Zapovijed na hrvatskom stoji njezin prijepis na talijanskom jeziku.²

Prvi sustavniji arheološki radovi na sisačkim terenima vezani su uz inicijative pojedinaca i uz tradicijsku usmenu predaju o položajima eventualnih nalazišta. Taj problem prepoznali su pojedini ugledni hrvatski društveni i politički javni djelatnici, pa tako Ivan Kukuljević

¹ SABLJAR, Mijat (Dubica, 5. svibnja 1790. - Zagreb, 1865.). Pučku školu pohađao je u Dubici, a od 1799. do 1809. god. školovao se u Bečkom Novom Gradu u glasovitoj Terezijanskoj vojnoj akademiji. Već 1809. god. sudjeluje u ratovima s Napoleonom I, a 1813. vraća se sa svojim bataljonom pod austrijsko zapovjedništvo i ratuje po Italiji. Između 1814. i 1816. god. nalazi se sa svojom jedinicom u Dalmaciji, poslije služi u Kordonu, 1819. god. U okolici Trsta, god. 1821. u Glini, a od 1827. god. u Lici, gdje se razvija njegova ljubav prema starinama i gdje on počinje sabirati. U mirovinu je pošao 1840. god. sa činom majora. Tada su se očitovale njegove sabiračke i muzealne sposobnosti. God. 1842. postaje, na kraće vrijeme, čuvarem velikog i vrijednog muzeja grofa Lavala Nugenta od Westmeatha na Trsatu. Istodobno se, zajedno sa svojom braćom Matijom i Antunom zalaže za što hitnije osnivanje Narodnog muzeja u Zagrebu. God. 1843. vidimo ga u Zagrebu, u Narodnome muzeju, osnovanom 1836. god. Prvi mu je zadatak bilo sređivanje numizmatičke građe, koja se darovima rodoljuba sabrala u Narodnoj (Ilirskoj) čitaonici, a njoj je pridodao i svoju vlastitu zbirke. Uopće nema ni u Arheološkom muzeju, Hrvatskom povijesnome muzeju, a ni u Hrvatskom prirodoslovnome muzeju ni jedne zbirke kojoj Sabljari nije bio osnivačem, ili barem najvećim darovateljem u njihovim počecima. Sabljari putuje 1852. i 1853/54. godine po Dalmaciji i za muzej sabire starine, knjige i prirodne rijetkosti. O tom putu on „Društvu za povjestnicu jugoslavensku“ podnosi izvješće. Valja spomenuti da je on, zajedno s Ivanom pl. Kukuljevićem-Sakcinskim, Vjekoslavom Babukićem, Mirkom Bogovićem, Nikolom Vakanovićem, Dragutinom Rakovcem i Ferdom Žerjavićem osnovao to društvo, pokrovitelj kojeg je tada bio hrvatski ban barun Josip Mačić Bužimski, a koje danas postoji (od 1878. god.) kao Hrvatsko arheološko društvo. Zbog neslaganja s Ljudevitom pl. Farkašom Vukotinovićem Sabljari je 1855. god. napustio Zagreb, ali se nakon Vukotinovićeve imenovanja za Velikog župana križevačkog vratio natrag u Narodni muzej. Do smrti predano radi na obogaćivanju muzeja. Opširnije vidi u Ivan MIRONIK: Genealoške bilješke Mijata Sabljara o njegovoj obitelji, VAMZ, 3. XXXIV, 2001., 205-215.

² Dossier Siscija, Sisak od 1851 - 1935, 42/25, Otvorena zapovijed bana Josipa Jelačića od 24. lipnja 1853., Arheološki muzej u Zagrebu

Slika 1. Izgled sisačkog gradskog središta prema planu Ivana Fistrovića iz 1829. (Ivo MAROEVIĆ 1998: 57)

³ Dopis br. 40 od 13. listopada 1858., Arheološki muzej u Zagrebu

⁴ Narodne novine 1858., br. 290 i 291.; Dossier Siscija, Sisak od 1851 – 1935, 42/25, Načelnik društva za istraživanje i iskapanje starinarskih spomenika Ivan Kukuljević i tajnik Vinko Sabljara, br. 169/1858., od 29. prosinca 1858., Arheološki muzej u Zagrebu

⁵ Dossier Siscija, Sisak od 1851 – 1935, 42/25, Dopis Mihaela Sabljara Muzeju od 25. travnja 1859., Arheološki muzej u Zagrebu

⁶ Dossier Siscija, Sisak od 1851 – 1935, 42/25, Rukopis bez potpisa i nadnevka, kronološki svrstan u razdoblje prije 1868. zbog kontekstualnih navoda, Arheološki muzej u Zagrebu

⁷ Isto.

⁸ Kulturno-povijesna zbirka, Rukopis Fabijana Kovača, inv. br. 27, Gradski muzej Sisak (dalje GMS)

⁹ Franjo Schloissnigg (?), 23. svibnja 1807 – Sisak, 24. veljače 1869). Do dolaska u Sisak službovao je u nekoliko župa u Hrvatskoj. U Sisku je službovao 1859–1869, a za to vrijeme obnovljeni su oltari, nabavljene nove orgulje i klupe te postavljen novi pod u crkvi Uzvišenja sv. Križa. Uz pomoć kanonskih vizitacija počeo je pisati župnu Spomenicu u kojoj je opisao povijest Siska od rimskoga doba pa do svojih dana.

Sakcinski među prvima pokušava organizirati sustavno sakupljanje i obradu starina sa sisačkog područja. Pod pokroviteljstvom prvo „Društva za povjestnicu i starine Jugoslavenah“, a kasnije Narodnog muzeja u Zagrebu, i Mijat Sabljara i Ivan Tkalčić nastojali su istražiti sisačke arheološke terene i zabilježiti značaj svojih pronalazaka. Formiranje Narodnog muzeja u Zagrebu odigralo je ključnu ulogu u percepciji sisačkih arheoloških terena.³

„Društvo za povjestnicu i starine Jugoslavenah“, točnije njegov tajnik, Mijat Sabljara, u prosincu 1858. podnosi Narodnome muzeju godišnji izvještaj o radu po pitanju sisačkih starina. Opisuje teško stanje očuvanja sisačkih starina, jer ih se veliki broj „razvozi“ po Beču, ali i drugdje. Tom prilikom najavljuje početak arheoloških iskapanja u Sisku za proljeće „kada bude ljepše vrijeme.“⁴

Iz iscrpnog izvješća doznajemo da je 24. listopada 1858. boravio u Sisku, kada se sastao s mjesnim župnikom i predao mu Kukuljevićevo pismo o traženju pot-

pore. Tada su dogovorili i obilazak župnog zemljišta. Ponukan onime što je na terenu vidio prilikom obilaska terena Sabljara je 26. listopada u „u vrtu kanonikovom“ započeo s arheološkim radovima, prilikom čega je našao na „7 sanduka od pjeskovita kamena i 3 od pečena kamena“, koji su svi već bili devastirani i bez natpisa. Samo jedan sarkofag „od cigle“ bio je čitav, „s licem k suncu po slavjanskoj navadi obrnut.“ Veliki problem predstavljao mu je pronalazak radnika za iskapanje, obzirom da su svi tražili velike dnevnice, jer je još uvijek trajala sezona poljskih radova.

U proljeće iduće godine Sabljara je vodio arheološka iskapanja u Sisku. Vidljiva je bila loša ekonomska situacija, odnosno nedostatak sredstava, s čime se na terenu susretao i mnoštvo problema koji su iz toga proizašli, pa je Kukuljeviću koji ga je uputio u Sisak, poslao niz dopisa o troškovima radova, puta i slično.⁵

Ove godine Sabljara je postao upraviteljem Narodnoga muzeja u Zagrebu, ali je i dalje posvećivao veliku pažnju iskapanjima starina u Sisku.

Prvi spomen lokaliteta „Rimska pivnica“ vezan je upravo uz to razdoblje, uz drugu polovicu 19. stoljeća, prije 1868., i jedan nepotpisani rukopis. Zbog okolnosti u kojima je rukopis pronađen tj. činjenice da se nalazi u arhivskom omotu s drugim rukopisima Mijata Sabljara, a usporedbom stilskih i rukopisnih značajki, možemo rukopis pripisati upravo Sabljaru.⁶

U njemu se prvi puta spominje lokalitet pod nazivom „Rimska pivnica“ za kojeg je navedeno da se nalazi u blizini kuće obitelji Janošić.⁷ Vjerojatno je Sabljara mislio na Janušić Franju, koji je još 1835. naveden kao kućevlasnik na području Civilnog Siska s građanskim pravom, ali bez bližeg objašnjenja o mjestu njegova posjeda.⁸ Sabljara tada ne pokreće nikakva istraživanja na tom lokalitetu, bilo zbog loše financijske situacije, bilo zbog činjenice da je zemljište na kojem se nalazio lokalitet bilo u vlasništvu Prvostolnog kaptola.

POČETAK ISTRAŽIVANJA

U arheološkom je smislu nazanimljiviji događaj 1868. godine tako postao početak iskapanja na ovom lokalitetu. Crtež, odnosno tlocrt cijelog kompleksa donio je mjesni župnik Franjo Schloissnigg,⁹ a popratio ga je objašnjenjem u kojem je opisao etape iskapanja i karakteristike pronalazaka. Naveo je da su krajem travnja 1868. započeli prvi opsežniji radovi na iskapanju zidina

kod „Rimske pivnice“ koja je pokrenuo vlasnik zemljišta - Prvostolni kaptol zagrebački.

Bilo je mišljenje mnogih Schloissniggovih suvremenika, kao i njega samoga, da je ova građevina stajala na nekom prirodnom brežuljku ili da je brežuljak umjetno napravljen u svrhu izdizanja građevina od okolnog terena, kako bi dobila na važnosti/značaju i u urbanističkom smislu. Iz toga se izveo zaključak da je ovdje bila riječ o nekoj znamenitoj građevini i to rimskoj ili možda čak predrimskoj, ali svakako nekoj javne namijene. Teoriju o više graditeljskih slojeva podupire tlocrt građevine gdje je vidljiv dvostruki apsidalni sklop, i to jedan manji starije građevine i onaj veći kasnije gradnje koja je nastala na postojećoj.¹⁰

Mišljenja sam da je kod starije građevine ipak riječ o nekoj ranocarskoj građevini, obzirom da do sada nismo potvrdili o keltskim nastambama tog tipa (kamene strukture velikih dimenzija) na navedenom terenu (*Siscia intra muros*). Proširenje ili nadogradnja kompleksa vidljiva na tlocrtu lako se moglo dogoditi prilikom potvrde statusa kolonije Sisciji za vrijeme vladavine Septimija Severa ili kasnije, jer znamo da je Siscija dugo uživala privilegij antičkog urbanog središta u punom smislu te riječi.

Kopačima koji su vršili iskapanja na navedenom terenu „odmah je bilo jasno“ da se ovdje radilo o nekoj velikoj građevini, jer su zidovi na koje su naišli bili značajnih/velikih dimenzija. Bili su i po 4 stope debeli. Monumentalnost zidina posebno je zainteresirala sve uključene u radove, pa je župnik odlučio pažljivo nadgledati i bilježiti sve aktualnosti i pronalaskе. Svaku promijenu, uz točnu mjeru svih pronalazaka svakodnevno je bilježio, pa čak, kako sam ističe, i onu vezanu uz najmanji zidić. Spomenuo je preklapanje građevinskih slojeva i mišljenje o predrimskoj građevini u dubljim slojevima. Smatrao je da je ponegdje vidljiva i troslojnost u izgradnji zida, različitost u debljini i dubini temelja te povezanosti s glavnim/nosivim zidovima. Neki su naimе zidovi bili nepovezani s nosivim zidovima najmlađeg sloja. U nosivim zidovima naišli su na uzidane lijepo izrađene bijele kamene natpise (valjda mramorne ploče s posvetnim natpisima ili bez njih), a koji su bili dugi 9, 4 i 2 stope i po 3 i 2 stope široki. Pretpostavljalo se da su oni bez natpisa „u davniini“, odnosno u ranocarsko doba, služili kao dovratnici ili ures neke zgrade u blizini ili kod same „Rimske pivnice“. Dragocijen nam je prijepis onih kamena s natpisima (zapravo su to fragmenti natpisa s

arhitekture), kao i njihove dimenzije:

CV
NE (2' visine i 1' 4" širine)
NO
II O E (1' 6" visine i 2' širine)
RIS (9" visine i 2' širine)
TVSINOV
FILIOV (1' visine 3' dubine i 3' širine)
LIOV...
SIORVM (ne navodi dimenzije)
FRAT
ICVN (1' 6" visine i 2' širine)
REN (ne navodi dimenzije)
AMA
DECV (ne navodi dimenzije)

Najznačajniji od pronađenih natpisa onaj je posvećen caru Trajanu. Od bijelog je mramora i vjerojatno je služio kao podnožje za carev kip.

Dimenzija je 30" visine i 18.5" širine. Njegov natpis glasi:

IMP. CAESARI.
DIVI. TRAIANI.
PARTHICI. FIL.
DIVI. NERVAE.
NEPOTI.
TRAIAN. HADRIAN
AVG. PONT. MAXIMO.
TRIB. POTEST. VIII.
COS. III. P.P.
L. TITIVS. PROCVLVS. (CIL III, 3968a)

U CIL-u je naznačeno da je spomenik ugledao svjetlo dana u svibnju 1868. godine te da je pronađen na lokalitetu „Rimska pivnica“, a da se otada nalazi u zagrebačkom muzeju.

Josip Brunšmid ga čita:

Imp(eratori) Caesari
divi Traiani
Parthici fil(io),
divi Nervae
nepoti,
Traian(o)Hadrian(o)
Aug(usto), pont(ifici) maximo,
trib(unicia) potest(ate) (octavum),
co(n)s(uli) (tertium), p(atri) p(atriciae),
L(ucius) Titius Proculus.

¹⁰ Dossier Siscija, Sisak od 1851 – 1935, 42/25, Dopis Franje Schloissnigga od 28. srpnja 1868., Arheološki muzej u Zagrebu

Smatra da je spomenik već u samoj „Rimskoj pivnici“ bio upotrijebljen kao građevni materijal, jer su pronađeni ostaci „maza“ na prednjoj i na lijevoj strani kamena. Muzeju ga je darovao providnik zagrebačkog prvostolnog kaptola u Sisku Josip Jilk 1869. godine. Zabilježene dimenzije su: visina 0, 815 cm, širina 0, 59 cm i „dubljina“ o, 525 cm, a značajno je to što je spomenik od bijelog mramora, što je zapravo relativno rijetko kod do sada pronađenih siscijanskih spomenika. Baza ovog spomenika ima oblik pravokutnika s širokim profiliranim okvirima na četiri strane. Natpis je pisan lijepim pravilnim slovima, međutim im je visina različita, pa su slova u prvom redu očekivano najveća, dok su primjerice slova u osmom i devetom retku manja. Spomenik je datiran brojem tribunske vlasti koju je Hadrijan (117.-138.) 10. prosinca svake godine obnavljao. To bi značilo da osma *tribunicia potestas* obuhvaća period od 10. prosinca 123. do 10. prosinca 124. godine. Treći je put bio konzulom 119. godine, dok kasnije tu čast nije ni prihvaćao. Naslov *pater patriae* prvotno je službeno odbio, dok ga je službeno prihvatio tek 128. godine, iako mu neki spomenuti naslov pripisuju i ranije. Spomenuti dedikant Lucius Titius Proculus vjerojatno nije ni u kakvoj vezi s Titijem Proculom spomenutom na jednom nepotpunom natpisu iz Baalbeke u Siriji (CIL III 14387). No, u Sisciji je obitelj Titijevaca, a sudeći prema ovome spomeniku, morala zauzimati visoki društveno-politički položaj. Potvrđuju to i ulomci velikog građevnog natpisa nađenog na istom lokalitetu u zidu. Ti ulomci također spominju Titijevce, a među njima jednog s imenom (*praenomen*) Gaius (BRUNŠMID 1908/1909: 140-141).

Ti fragmenti u CIL-u su navedeni sljedećim redosljedom:

a
AM. C. TITI(?)/
FLAMEN

b
A M A
DEC Vc
FRAT
OICVN

d
SLC. I QVI
SIORVMET

e
IN YRE

f
S. FILL.
TVS. IN

g
ITIV
AGEL//

h
QV
I. QV

i
N QV
ISIO E (CIL III/1, 10856).

Dijelovi su to građevnih natpisa s raznih javnih ustanova od kojih su neke očito bile podignute potporom nekih članova iz obitelji Titijevaca. Neki od fragmenata iskopani su na lokalitetu „Rimska pivnica“ 1868., a neki 1903., s time da je naznačeno da je dio fragmenata od c-h darovan Zagrebačkom muzeju 1869. a kao darovatelj je naveden Josip Jilk, dok su fragmenti a i b darovateljskog Gradskog poglavarstva 1906. godine (BRUNŠMID 1908/1909: 156). Svi su ulomci od iste vrste vapnenjaka, a visina im varira između 0, 51 i 0,535 cm, pa su prema Brunšmidovoj procjeni mogli služiti kao epistelne grede na pročelju i začelju jedne te iste zgrade, tim više što su i slova na pojedinim ulomcima istih dimenzija, no toj pretpostavci oprečan je sadržaj fragmenata koji jasno upućuju na to da je riječ o natpisima s više različitih zgrada, različitih namijena (BRUNŠMID 1908/1909: 157).

Fragmenat koji je Brunšmid označio s A nije zabilježen u CIL-u, jer je riječ o već spomenutom fragmentu pronađenom tek 1903. godine i poklonjenom zagrebačkom Muzeju tek 1906.:

R.PRO

LICAM

Obzirom da se kao graditelji spominju Titijevci, a na bazi kipa cara Hadrijana nađenog na istom lokalitetu kao dedikat je zabilježen neki L. Titius Proculus, Brunšmid sugerira sljedeće čitanje natpisa:

(? L(ucius) Titiusf(ilius) Qui]r(ina) Pro[culus...
.....? basi]licam [.....? sua pecunia fecit.....

Niti drugi fragmenat, kojeg označava s B nije zabilježen u CIL-u iz istog razloga kao i A:

....RI. S
UBLI,

što čita:

ri s
[resp]ubli[ca] (BRUNŠMID 1908/1909: 157-158).

Sljedeći fragmenat u CIL-u je označen kao a, a kod Brunšmida C. Potonji ga čita:

.....am....C(aius) Titi...[us...
.....flamen.

Dalje su fragmenti koji u CIL-u nose oznake f i h kod Brunšmida spojeni u D i on ih čita:

.....C(aii) fili(i) Qu(ir(ina).....
.....tus in qu.....

Fragment g u CIL-u kod Brunšmida je E. Čita ga:

.....T]itiu[s.....f(ilius) Quir(ina).....
.....?m]acel[lum.....

Ulomak koji u CIL-u ima oznku c, Brunšmid je označio s F i čita ga:

.....frat[res.....
.....por]ticum.....

Dio natpisa koji je u CIL-u označen slovom e, a kod Brunšmida slovom G, ovaj čita samo kaoyre....

Ulomak H izvio je i čita ga kaoin...., (BRUNŠMID 1908/1909: 158), dok je očito da je isti u CIL-u dio ulomka e.

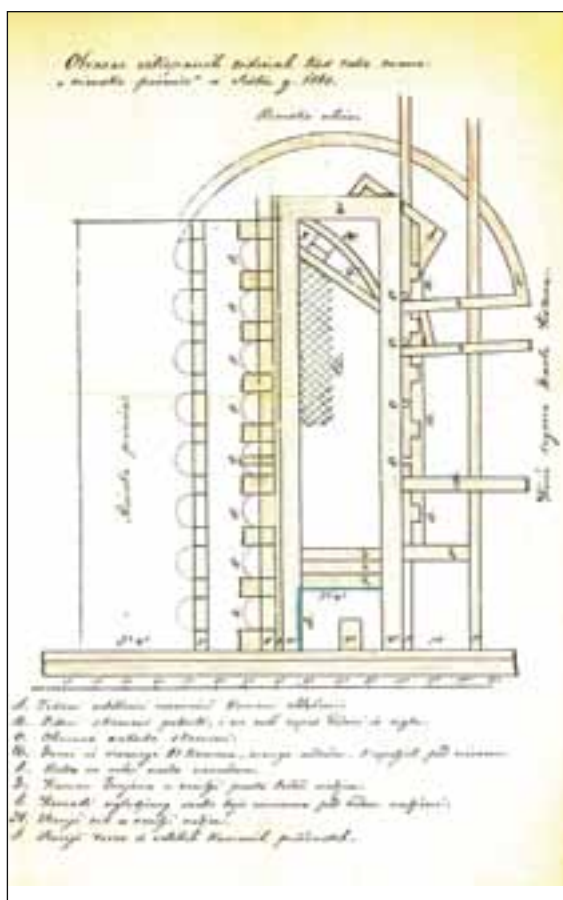
Kao sasvim novi natpis Brunšmid navodi fragmenat tj. komad s epistila neke zgrade koju je podigao Gajev sin, a koji je u CIL-u označen s d. Izdvojio ga je iz one grupe ulomaka iz razloga što je veličina slova na ovom ulomku manja. Čita ga:

.....C(aii) f(ilius) Quir(ina)
.....nsiorum et.

Dodaje kako je tribus Quirina i s drugih spomenika poznata kao tribus grada Siscije (BRUNŠMID 1908/1909: 158-159).

Dodatak natpisima je također natpis na gredi od sivog vapnenca, pronađen kod lokaliteta Rimska pivnica 1913. Riječ je o ulomku: SER(gius)....(MOCSY 1962: 260).

Sve spomenuto navodi na zaključak da je u Sisciji u Hadrijanovo doba obitelj Titijevaca zauzimala ugledno mjesto. Osobito je zanimljiv spomen *flamena*, kao spomen osobitog svećenstva određenog za jedno božanstvo, a koje je uživalo velik ugled.¹¹

Slika 2. Tlocrt „Rimske pivnice“ prema Franji Schloissniggu (Dossier Siscija, Sisak od 1851 – 1935, 42/25, Arheološki muzej u Zagrebu)

Natpisi su značajni i iz razloga što se u njima spominju građevine javne namijene koje su očito egzistirale u Sisciji, a koje još nisu potvrdila suvremena sustavna arheološka istraživanja. Spominju se: bazilika, neki portik, kurija i *macellum* (tržnica mesa) (VUKOVIĆ 1994: 73).

Zabilježen je i niz fragmenata natpisa s istog lokaliteta s arhitekture zapisanih u *Spomenici sisačke Župne crkve Uzvišenja sv. Križa*, a koji su nešto drugačiji od onih koje je Franjo Schloissnigg u vlastitom prijepisu slao u Zagreb:

G. V.
N. P.
/...../REN/...../
CV

NE
/...../NO
/...../IIOE
/...../RIS¹²

Slovom A Schloissnigg je označio zidove obložene velikim rezanim kamenima.

S B označava zidove pokrivenne kamenom na koje su naslonjeni zidovi od cigala.

¹¹ Bili su ograničeni mnogim ceremonijama te nisu npr. noću smjeli ostajati van gradskih zidina, nisu smjeli vidjeti oružanu vojsku, niti su smjeli ikoga vidjeti da na praznik radi. Sklapali su brakove konfarcijom (najstariji i najugledniji način rimske ženidbe), što je značilo da su bili nerazrješivi. Ako je flamenova supruga preminula, on se morao odreći vlasti.

¹² Spomenica Župne crkve Uzvišenja sv. Križa, 1854.-1862.-1903., Sisak

¹³ Dossier Siscija, Sisak od 1851 – 1935, 42/25, Tlocrt u boji „Rimske pivnice“ Franje Schloissnigga, Arheološki muzej u Zagrebu

¹⁴ Dossier Siscija, Sisak od 1851 – 1935, 42/25, Dopis Franje Schloissnigga od 28. srpnja 1868., Arheološki muzej u Zagrebu

¹⁵ Dossier Siscija, Sisak od 1851 – 1935, 42/25, Dopis Josipa Jilka do 31. svibnja 1868., Arheološki muzej u Zagrebu

¹⁶ Dossier Siscija, Sisak od 1851 – 1935, 42/25, Dopis Josipa Jilka od 11. srpnja 1868., Arheološki muzej u Zagrebu

¹⁷ Dossier Siscija, Sisak od 1851 – 1935, 42/25, Dopis Josipa Jilka Akademiji od 11. srpnja 1868., Arheološki muzej u Zagrebu

¹⁸ LJUBIĆ, Šime, (Stari Grad na Hvaru, 24. svibnja 1822. - Stari Grad na Hvaru, 19. listopada 1896.), župnik, hrvatski arheolog, povjesničar i biograf. Studirao je teologiju u Zagrebu, a povijest i slavistiku u Beču. Bio je upravitelj Arheološkog muzeja u Splitu, a boravio je u Mletačkim arhivima gdje se skupljao građu koju je kasnije objelodanila JAZU. Kasnije je bio ravnatelj Arheološkog muzeja u Zagrebu. Osnovao je Hrvatsko arheološko društvo i pokrenuo njegovo glasilo "Viestnik hrvatskoga arheološkoga društva." Pisao je radove iz antičke numizmatike, o prepovijesnim i rimskim nalazima, skupljao građu za Narodni muzej, objavio srednjovjekovne statute Budve, Skradina i Hvara, te radove o odnosima Dubrovnika i Venecije, o Makantunu Dominisu, Petru Hektoroviću. Sudjelovao je u narodnom preporodu u Dalmaciji, a bavio se i književnim radom.

¹⁹ Dossier Siscija, Sisak od 1851 – 1935, 42/25, Dopis Šime Ljubića od 2. lipnja 1868., Arheološki muzej u Zagrebu

²⁰ Dossier Siscija, Sisak od 1851 – 1935, 42/25, Dopis Josipa Jilka Muzeju od 13. svibnja 1868., Arheološki muzej u Zagrebu

²¹ Dossier Siscija, Sisak od 1851 – 1935, 42/25, Dopis Šime Ljubića Akademiji od 2. lipnja 1868., Arheološki muzej u Zagrebu

²² Dossier Siscija, Sisak od 1851 – 1935, 42/25, Dopis Šime Ljubića kao odgovor Josipu Jilku od 13. srpnja 1868., br. 74, Arheološki muzej u Zagrebu

²³ BOBEK Aleksandar, (Sisak, 19. studenoga 1843. – Sisak, 23. studenoga 1876.). Bavio se trgovinom, a kasnije se posvetio kulturnom i političkom životu grada. Bio je potpisnikom 1872. prilikom razvojačenja Vojnog Siska i prilikom spajanja dvaju gradskih sisačkih općina u jednu 1874. Bio je i jedini načelnik Općine Sisak Novi.

²⁴ Dossier Siscija, Sisak od 1851 – 1935, 42/25, Dopis Škendera Bobeka od 19. siječnja, Arheološki muzej u Zagrebu

²⁵ POLIĆ Antun živio je kao trgovac u Sisku. O tome svjedoči njegov vjenčani list: „24. studenog 1866. vjenčani su u Rijeci: Antun Polić, sin Jurja i Jakobine Milošić, trgovac iz Dalmacije, nastanjen u Sisku (Slavonija), star 28 godina i Gemma Gerbaz, kći Antuna i Marije Gerzmam, iz Rijeke, stara 19 godina“ (Državni arhiv u Rijeci, Matične knjige K 4, Arhivski fond). Imao je u Senju, Sisku i Rijeci broderska

Slovom C poslužio se da označi okna natkrita s kamenom, a s D da prikaže tarac iz tesanog kamena, koji je jako oštećen i 5 „cipeljah“ pod nivoom. Slovom E prikazuje bolte na vrhu koje su dosta oštećene (prozori), dok slovom F označava mjesto gdje je pronašao kamen s natpisom posvećen caru Trajanu, gdje leži u zemlji. Prostorija označena s G prikazuje komade ugladenog, raznobojnog mramora, koji su pod zidom nađeni. Slovo H prikazuje stariji zid nađen u zemlji, a slovo I stariji tarac iz velikih kamenih dijelova.¹³

UBIKACIJA I NAMIJENA GRAĐEVINE

Schloissnigg na kraju svog izvješća dodaje da su zidovi građevine bili „8 cipeljah debljine i 8 cipeljah i više visine“ (2,43 metra) te se čini da su bili prekriveni jednim tanjim slojem zemlje, stvarajući zapravo tako privid brežuljka u pejzažu. Kaže da je dužina cijele zgrade bila „16 fazi 4 stope“ (oko 50 metara, u koliko uzmemo da je stopa 10. dio faze, odnosno decimalno niža mjerna jedinica), dok joj se širina nije mogla točno odrediti, jer uz samu zgradu stoji kuća trgovca Kotura, čime nam je zapravo omogućena ubikacija spomenutog lokaliteta. Kuća Vase Kotura nalazila se na česticama 1170/1 i 1170/2, a građena je polovinom 19. stoljeća (MAROEVIĆ 1998: 168-169). Danas je to kuća u Rimskoj ulici broj 6. Predio Rimska ulica b.b. i Rimska ulica 5 (K.Č. 1172) zapravo je prostor na kojem lociram „Rimsku pivnicu“.

Ivo Maroević navodi da su se u podrumu ove zgrade nalazile antikne spolije i komadići rimskog mozaikalnog poda od šesterotrukkih i osmerokutnih kockica od pečene zemlje. Pokušaj obilaska tih terena za potrebe ovoga rada nije rezultirao uspjehom, obzirom na pojašnjenje jednog od vlasnika spomenutog podruma kako je cijeli prostor „zaliven“ betonom radi njegove prenamijene i iznajmljivanja. Potvrđeno mi je, doduše, da su se na ovome mjestu nalazile „neke“ starine. Za kuću koja se nalazi na adresi Rimska b.b. i graniči s Rimskom 5 tipično je da jedina na cijelom tom uličnom potezu nema podruma i djeluje više kao svojevrsna prigradnja, kako se ne bi narušio dio kontinuiteta izgradnje kuća u nizu, no svakako bez osnovne stambene ili skladišne namijene, što je isto tako atipično za Rimsku ulicu. To može značiti da se nije htjelo ili nije moglo rušati postojeće antičke temelje i zidove na terenu, jer do danas cijeli ovaj prostor čini predio rekreativnog sadržaja za

djecu (dječja igrališta unutar stambenog bloka) i nikada na njemu nisu građeni veći zidani objekti, čija realizacija bi tražila dublji iskop temelja ili podrumskih prostorija.

Schloissnigg donosi i podatak da je na ovome mjestu, prema nekoj njemačkoj povijesnoj knjizi (ne navodi kojoj), stajao jedan samostan još 1662. godine, a čije su „kaludjere Turci porobili“, a samostan opljačkali i razorili. Čini se da je preko puta ovog samostana bila i jedna crkva. Schloissnigg navodi da „Rimska pivnica“ jednim zidom stoji na toj zgradi.¹⁴

Josip Jilk bio je svojevrsni „voditelj“ arheoloških iskapanja na ovom lokalitetu. Kao takav također je komentirao i opisivao iskapani materijal, uz obećanje da će sve spomenike koje pronađe poslati kao poklon u zagrebački Narodni muzej.¹⁵ Uskoro Jilkov trud, predanost i zasluge rezultiraju njegovim imenovanjem za sisačkog muzejskog povjerenika. I u narednom periodu Jilk svjedoči iskapanju nekih rimskih starina pronađenih u blizini „Rimske pivnice“. Kao najveći problem ističe problem transporta tih starina u Zagreb te zaključuje da ih neće slati željeznicom, jer mu je to preskupo.¹⁶ Zanimalo ga je i može li uštedjeti na troškovima transporta na način da od kamenih blokova samo odlomi dijelove s natpisom i onda samo njih pošalje.¹⁷

Šime Ljubić¹⁸ potvrđuje Jilkovo imenovanje za muzejskog povjerenika i primitak njegova dopisa vezano uz transport starina.¹⁹

Važnost lokaliteta „Rimska pivnica“ posvjedočena je i kada je Josip Jilk javio Muzeju o pronalasku natpisa iz bijelog kamena (mramora) s tog lokaliteta, poslao im prijepis natpisa te sugerirao zamolbu Kaptolu da im se taj natpis daruje kao i dvije prethodno pronađene statue.²⁰

Ljubić koji je zaprimio izvješće, o svemu je obavijestio Akademiju koju je naveo na dogovor s Kaptolom oko primopredaje starina.²¹

Šime Ljubić jako mu je zahvalio na trudu i požrtvornosti, malo pompozno navodeći da je svojim djelima zadužio sve hrvatske domoljube i odgovarajući mu da ako na kamenim gromadama na kojima se nalaze i natpisi nema drugih ukrasa isti može odlomiti na način da sačuva natpise te ih pošalje u Narodni muzej u Zagreb.²²

Uskoro muzejskim povjerenikom postaje i Škender (Aleksandar) Bobek,²³ trgovac u Sisku. Zaprimio je dekret o imenovanju za muzejskog povjerenika 12. siječnja 1869. Prvi zadatak bio mu je poslati nacrt iskopina s lokaliteta „Rimska pivnica“. On je zadatak realizirao na način da su to učinili Josip Jilk i kanonik Schloissnigg²⁴ te je na temelju preporuka Antuna Polića,²⁵ koji je odse-

lio u Rijeku, a bio je društveno vrlo utjecajan i u Zagrebu, i postao povjerenikom.

U rukopisima koji kronološki slijede vidi se pokušaj dogovora oko predaje iskopanih starina u Sisku između zagrebačkog Kaptola i Akademije, odnosno Narodnoga muzeja. Naime, Muzej se nadao kako će Kaptol ustupiti sve starine koje su se pronašle na njegovom zemljištu. U tom duhu je i početak Ljubićeva dopisa Jilku od 5. srpnja 1868. Cijela situacija je krajnje povoljno riješena za Muzej, jer je Kaptol pristao darovati im sve već pronađene starine i one koje se tek imaju iskopati, pa Ljubić iz tog razloga moli Jilka da osigura neko mjesto/prostor u kojem bi se one za Muzej pohranile. Tu bi se mogle smjestiti i starine privatnih pojedinaca koji bi ih za Muzej darovali. Što se tiče prijevoza starina do Zagreba, moli ga da sačeka odluku bečkog željezničkog društva koje je Akademija zamolila da im dozvoli prijevoz muzejskih predmeta po duplo manjoj cijeni.²⁶

I mladi Ivan Tkalčić²⁷ bio je vrlo angažiran oko naba-ve siscijanskih starina za Narodni muzej, iako više nije boravio u Sisku. U travnju 1868. došao je vlakom u Sisa-ka i obišao lokalitet „Rimska pivnica“. Tijekom obilaska primijetio je da se iskapanja ne vrše prema pravilima, jer se zidine čim se na njih naiđe odmah iskopaju, bez da im se zabilježi dimenzija. Temelje lokaliteta izmjerio je na dubini od dva hvata, zaključio da su sastava od kamena i opeke, koji su tako čvrsti da se jedino željezom mogu razbiti. Smatrao je da su u pitanju neke stijene građene kamenom i velikom rimskom opekrom koju malter čvrsto spaja. Na istom lokalitetu pronađen je novac iz IV. i V. st., dva kamena kipa od kojih je jedan uzidan u građu i sobe popločene ciglom u kojima se u tom času (kada je on obilazio teren) držalo vino. Vidljivi su mu bili krnji ostaci rimskih „rezbarija“, te veliki kamen s natpisom RIS, za koji Tkalčić smatra da je pripadao franjevačkom samostanu iz 16. stoljeća, koji se navodno nalazio na istome mjestu kao i spomenuti lokalitet (i Schloissnigg je to spomenuo).

Kaže da su tu prije nekoliko godina „obrel“ olovne cijevi i „slikarije na fresco“, a ako se iskapanje nastavi naišlo bi se na „izmaljanu“ sobu. Molio je sisačkog kanonika nekog Mikovića da kaže pisaru Karmanu da izmjeri duljinu pronađenih zidova, a kada ih izvade i dubinu. Čuo je da je župnik Schloissnigg izmjerio zidine do sada iskopane, pa ga je i tražio preslik tih nacrtu, no Schloissnigg je to odbio uz obrazloženje da će sam poslati nacрте gdje bude trebalo. Takvo ponašanje i međusobnu komunikaciju Tkalčić komentira: „Žalim vrlo da je zagrebačko povjestničko društvo takovoga nehaj-

nika imenovalo svojim povjerenikom za sisačke starine, dočim bi čast revnije obnašao kaptolski providnik Josip Jilk.“ Iskazao je ukor i mjerniku Malinariću i njegovom pomoćniku Kučenjaku, jer im je prije četiri godine bilo, od strane Namjestničkog vijeća, strogo naloženo da brinu o starinama.²⁸

I Šime Ljubić na kraju je obišao ovaj lokalitet. Posvjedočio je da su na njemu pronađeni ogromni zidovi od cigle i četverouglih stijena te je pretpostavio da su se na tom mjestu nalazile terme, pogotovo stoga što su u blizini pronađene i olovne cijevi.²⁹

Istraživanja u blizini ovog lokaliteta nastavljena su i kasnijih godina. Kada je 1883. godine sisačko Gradsko poglavarstvo odlučilo urediti i podići lijevu obalu rijeke Kupe te očistiti korito rijeke, uređenjem kupske obale ispred „Rimske pivnice“ naišlo se na velike zidine i na okrugle i četverougle zidane pilote, međusobno udaljene oko pola metra. Dragutin Jagić³⁰ je pretpostavio rimsku parnu kupelj *caldarium* na tom mjestu, a mogući nastavak cijeloga kompleksa – možda *tepidarium* ili *frigidarium* – vidio je na potezu prema „Rimskoj pivnici“. Već je tada napomenuo da je ta cijela ulica (danas Rimska) bila puna takovih nalaza.³¹ Čišćenjem riječnog korita pronađeno je mnoštvo amfora. Dalje je pronađena drvena zgrada od tesanih hrastovih dasaka s mnoštvom stupova uokolo.³²

Ono što je sigurno, je činjenica da je „Rimska pivnica“ bila građevina javne namijene, čemu u prilog govore njene dimenzije i opća monumentalnost, kao i smještaj unutar gradskog areala. Obzirom na arheološke artefakte pronađene tijekom arheoloških iskapanja koja su uslijedila, a provedena su u neposrednoj blizini ovog lokaliteta i uzevši u obzir sve segmente rimskog stanovanja uopće, najvjerojatnije je ovdje riječ o dijelu rimskih termi, tj. o dijelu velikog rimskog termalnog kompleksa koji se protezao duž cijele današnje Rimske ulice uz kupsku obalu. O tome nam svjedoče mnogi nalazi na širem području današnje Rimske ulice: iskop rimskih zidova i kanala (Ulica A. i S. Radića 5)³³, nalaz rimskog hipokausta ispred „Rimske pivnice“³⁴, iskop rimskih zidova, kanala i hipokausta (Rimska ulica).³⁵

Pod brojem 20 iskop je rimskih zidova i kanala (Ulica A. i S. Radića 5; ulica paralelna s Rimskom ulicom).³⁶ Brojevi 75 i 76 prikazuju lokaciju iskopa rimskih zidova, kanala i hipokausta (Rimska ulica).³⁷

Broj 102 prikaz rimske javne zgrade – „Rimska pivnica“ (zidovi, taraci, svodovi, hipokaust, kulturna prostorija).³⁸

poduzeća, a sisačko riječno brodersko poduzeće funkcioniralo je do prijelaza stoljeća. Barbara Marković radila je kao pralja i pomoćna službenica u raznim sisačkim tvrtkama, pa i u onoj Ante Polića. Djetetu koje je rodila dala je svoje ime, pa ipak je Josip Marković, uz obilnu pomoć bogata donatora završio osnovnu školu u Sisku, srednju građiteljsku u Zagrebu i konačno arhitekturu u Beču. Za projekt i realizaciju Austro-Ugarske ambasade u Parizu nagradio ga je car Franjo Josip I, medaljom za osobite zasluge. Josip Marković morao je znati tko mu je otac – Antun Polić, jer inače kako objasniti da se čovjek koji živi na relaciji Pariz-Zagreb-Sisak-Beč došao vjenčati u obiteljsku crkvu Polićevih na Trsatu, crkvu u kojoj su Ante i Gemma Polić krstili djecu: Janka, Milku, Antona, Nikolu, Milutina... Osim jednog nepriznatog sina, Antun Polić hrvatskoj je javnosti zanimljiviji kao otac Janka Polića Kamova.

²⁶ Dossier Siscija, Sisak od 1851 – 1935, 42/25, Dopis Šime Ljubića Josipu Jilku od 5. srpnja 1868., Arheološki muzej u Zagrebu

²⁷ Ivan Tkalčić (Zagreb, 4. svibnja 1840 – Zagreb, 11. svibnja 1905), hrvatski povjesničar. Tkalčić je nakon završetku studija bogoslovije prvo službovao od 1862. do 1867. kao kapelan u Sisku, a zatim je bio župnik u Zagrebu. Od 1882. do 1896. bio je službenik arhiva i knjižničar tadašnje Jugoslavenske akademije u Zagrebu. Zaslužan je za izdavanje mnogih povijesnih radova. Radio je na povijesti grada Zagreba i zagrebačke nadbiskupije. Tijekom pet godina (1862–1867) provedenih u Sisku proučavao je povijest starorimske Siscije, kako na temelju pisanih knjiga, tako i na temelju arheoloških nalaza koje je sam našao i prikupio. O svojim istraživanjima objavio je nekoliko rasprava: „Grad Sisak“, „Crta o bivšoj sisačkoj biskupiji“, „Sisačke starine u pogibljivi“, „Rieč o godini Kvirinove smrti“ i „Tri nova obretna rimska groba u Sisku“ te je napisao povijesničku pripovijest „Severilla ili slika iz progosstva kršćanah u Sisku“. Prema navedenim djelima, osobito po ozbiljnosti u raščlambi i zaključivanju, Tkalčić se ubraja među zaslužne i istaknute arheologe naše kulturne povijesti.

²⁸ Dossier Siscija, Sisak od 1851 – 1935, 42/25, Dopis Ivana Tkalčića od 27. travnja 1868., Arheološki muzej u Zagrebu

²⁹ Dossier Siscija, Sisak od 1851 – 1935, 42/25, Dopis Šime Ljubića od 30. travnja 1868., br. 29, Arheološki muzej u Zagrebu.

³⁰ Dragutin Jagić (Varaždin, 28. srpnja 1846 – Zagreb, 14. svibnja 1902). Klasičnu gimnaziju završio je u Zagrebu, gdje je 1868. diplomirao pravo. U Sisak je došao 1875. na dužnost podžupanijskoga perovođe. Učinio je mnogo na prikupljanju rimskih starina na području Siska. Od 1896. bio je tajnik u vladinu Narodno-gospodarskom odjelu u Zagrebu. Bio je brat Vatroslavov.

Slika 3. Mapa arheoloških lokaliteta u centru Siska (Domagoj VUKOVIĆ 1994: 22)

Broj 119 nalaz je rimskog hipokausta ispred „Rimske pivnice“.³⁹

Problematican i zbunjajući bio je jedino naziv samog lokaliteta, koji otvara prostor za determinaciju nekog novovjekog skladišnog prostora na tome mjestu. Tome u prilog ide i terminologija iz 2. polovice 19. stoljeća. Ivan Krstitelj Tkalčić je priređujući zbirku izvora *Monumenta historica liberae et regiae civitatis Zagrabien-sis*, (sv. I-XI), u uvodnoj studiji prvome svesku (Zagreb, 1889.), objašnjavajući strukturu Zagrebačkog kaptola naveo: “Isti dan, kada je kaptol birao svoga dekana, birao je takodjer izmedju sebe kmetskoga župana, a njegova zadaća bijaše za vremena berbe paziti, da se iz skupnih kaptolskih vinogradah pobere groždje i šira dopremi u Zagreb u skupnu pivnicu.” Isto tako navodi i: “Nad skupnom kaptolskom pivnicom bijaše postavljen kaptolski ključar, koj je morao svaki dan dati pojedino-me kanoniku od skupnoga vina jednu mjericu, a ne više, i to samo kanonikom, koji su prisustvovali bogoslužju i molili časoslov.” (TKALČIĆ 1889: CXIX.). Iz oba se citata vidi da je Tkalčić pod „pivnicom“ podrazumijevao podrum, budući da se u njemu očito nalazilo vino, ali i ono što je Kaptol ubirao kao poreze u naturi od svojih podložnika. Inače, kaptolski ključari se u Statutima zagrebačkog Kaptola iz 14. stoljeća naziva *cellerarius*, što može značiti ili pivničar ili podrumar. Dakle, vrlo je vjerojatno da se mislilo općenito na podrum kao, iako se kao termin koristila riječ pivnica.

³¹ Dossier Siscija, Sisak od 1851 – 1935, 42/25, Dopis Dragutina Jagića Milanu Šipušu od 25. rujna 1883., Arheološki muzej u Zagrebu

³² Dossier Siscija, Sisak od 1851 – 1935, 42/25, Dopis Dragutina Jagića Milanu Šipušu, Arheološki muzej u Zagrebu

³³ Gradski muzej Sisak, Antička zbirka, inv.br. 179

³⁴ Vjesnik Hrvatskog arheološkog društva, VI/1884., 125.

³⁵ Gradski muzej Sisak, Antička zbirka, inv. br. 101/3 i 101/4

³⁶ Gradski muzej Sisak, Antička zbirka, inv.br. 179

³⁷ Gradski muzej Sisak, Antička zbirka, inv. br. 101/3 i 101/4

³⁸ Spomenica Župne crkve Uzvišenja sv. Križa, 1854.-1862.-1903., Sisak

³⁹ Vjesnik Hrvatskog arheološkog društva, VI/1884., 125.

ZAHVALA

Ovim putem zahvaljujem se svojem mentoru dr. Ivanu Mirniku na ustupljenoj građi iz zagrebačkog Arheološkog muzeja i ukazanom povjerenju prilikom njene obrade.

Želim se još zahvaliti i kolegi Marku Jerkoviću na ustupljenim podacima i pojašnjenjima vezanima uz rasvjetljavanje terminološke problematike naziva lokaliteta: podrum = pivnica.

LITERATURA:

- BRUNŠMID, J. 1908-1909. Kameni spomenici hrvatskoga narodnoga muzeja u Zagrebu. III., *Vjesnik Hrvatskoga Arh. Društva* X, 149-222.
- HOFFILER, V. / SARIA, B. 1938. Viktor Hoffiler/Balduin Saria, *Antike inschriften aus Jugoslavien, I, Noricum und Pannonia Superior*, Zagreb, 1938.
- JAGAČIĆ-BORIĆ, Jasna/ZORKO, Đurđa. 2006. Sisački biografski leksikon. Sisak.
- LUETIĆ, Tihana. 2001. Darovi i darovatelji ..., *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu (VAMZ)*. 3.s. XXXIV: 217-264.
- MAROEVIĆ, Ivo, 1998. Sisak, grad i graditeljstvo, Sisak.
- MIRNIK, Ivan. 2001. Genealoške bilješke Mijata Sabljara. *VAMZ* 3.s. XXXIV: 205-215.
- MOCSY, Andrasz 1962. Pannonia (Siscia), *PWRE* IX, 237-278.
- MOMMSEN, T. 1902. Theodor Mommsen, *Corpus inscriptionum Latinarum (CIL)* vol. III. Inscriptio- nes Asiae, provinciarum Graecarum, Illyrici Latinae, Berlin.
- VUKELIĆ, Vlatka. 2007. Prilog proučavanju razvoja sisačke arheologije u drugoj polovici 19. i polovici 20. stoljeća: Andrija Colussi kao pionir sisačke arheologije. *VAMZ* 3.s. XL: 347-368.
- VUKELIĆ, Vlatka. 2009. Počeci sustavnih arheoloških istraživanja u Sisku. *Godišnjak GMS* IX: 93-119, Sisak.
- VUKOVIĆ, D. 1994. Domagoj Vuković, *Siscija – vizija rimskog grada u Panoniji*, Sisak.

ARHIVSKI IZVORI

- Arhiv Arheološkog muzeja u Zagrebu, sign. 41.
- Arhiv Antičke zbirke, Gradski muzej Sisak (dalje GMS)
- Dossier Siscija, *Sisak od 1851 – 1935*, 42/25, Arheološki muzej, Zagreb.
- Fabijan Kovač, *Prikaz razvoja grada o njegovoj pedesetogodišnjici*, rukopis. KP, inv.br. 1004, GMS.
- Fabijan Kovač, *Izgradnja ulica, parkova i građevina*, rukopis. KH-A/ K1, inv.br. 7/1, GMS.
- Fabijan Kovač, *Iz stogodišnje prošlosti grada Siska*, rukopis. KP, inv.br. 27, GMS.
- Spomenica Župne crkve Uzvišenja sv. Križa, 1854.-1862.-1903.*, Sisak

SUMMARY

THE “ROMAN BEER HALL” SITE IN SISAK – A MONUMENTAL BUILDING OF PUBLIC PURPOSE: INVESTIGATIONS IN THE SECOND HALF OF THE 19TH CENTURY

Vlatko VUKELIĆ

The most interesting archaeological event in Sisak in 1868 was the beginning of excavations at a site popularly called “the Roman Beer Hall.” The local vicar, Franjo Scholissnigg, brought the groundplan of the whole complex, and he exchanged his experiences and comments related to the excavating process with the then manager of the National Museum in Zagreb, Šime Ljubić. It is visible from the aforementioned correspondence that the excavation works on the ramparts of “the Roman Beer Hall” site began in late April 1868, and that the excavation was initiated by the then owner of the land – Capitulum Cathedralis of Zagreb. Among other things in this correspondence, it was mentioned that the nature of this entirely monumental building had certainly been both public and representative. The groundplan of the building showed several building layers, where there was a double apsidal structure, including a smaller one of an older building, and a bigger one belonging to a subsequent construction built on the already existing building.

The most significant inscription found at this site is the one dedicated to Emperor Trajan. Along with the groundplan, Schloissnigg also brings a number of interesting pieces of information, helping us to place the building, which is, in fact, the ultimate goal of this paper.

It is significant to mention that most of the small finds have been stored at the National Museum in Zagreb, but only following the official handover between Zagreb Kaptol and the Academy.

The young chaplain Ivan Tkalčić was also very much involved in the investigation of this site, but during one of his visits he noticed that the excavation was not being carried out in line with the rules. Based on the alleged discovery of lead pipes in the vicinity, he believed that thermae were situated at this site, or in its immediate vicinity.

The whole paper results from an analysis of the original archival materials, stored at the Archaeological Museum in Zagreb, while the ubication of the site will be attempted based on the archaeological maps stored at the City Museum of Sisak and work in the field.